

217461 - Caiz Olan Şakaların Şekil ve Örnekleri, Hayal Ürünü Fıkraların Hükmü

Soru

Fetvalarınızda şakanın gerçek olduğu takdirde caiz olduğunu okudum. Bunu örneklerle açıklayabilir misiniz? Bir kişinin ses tonuyla söylemek istediğinin söylediğinden farklı olduğunu belirtmesi gibi alaycı sözler söyleyerek şaka yapması caiz midir? Hayal ürünü olan fıkraları söylemek caiz midir?

Detaylı cevap

Allah’a hamd olsun.

Birincisi:

Tüm Müslümanlarda bilindiği gibi yalan söylemek haramdır. Dahası tüm dinler yalan söylemenin kötü ve haram olduğu hususunda ittifak etmiştir. Kişinin dini ve milleti ne olursa olsun yalan söylemek sağlam fitrata ve yaratılışa aykırı olduğu hususunda ihtilaf yoktur.

Müslümana vacip olan husus, tüm konuşmalarında ve tüm durumlarda doğru sözlü olmasıdır. Yüce Allah şöyle dedi: “Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.” (Tevbe 119)

Abdullah b. Mesud Radiyallahu anhu’dan rivayet edildiğine göre Rasulullah Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle dedi: “Doğruluk üzere olun. Hiç şüphe yok ki doğruluk iyiliğe götürür. İyilik de cennete götürür. Kişi doğru söyleye söyleye Allah katında Sıddîk/doğru sözlü olarak yazılır. Yalandan sakının. Yalan kötülüğe götürür. Kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleye söyleye Allah katında Kezzâb/çok yalancı olarak yazılır.” (Buhari 6094, Muslim 2607)

Abdullah b. Ömer r.a’dan rivayet edildiğine göre Nebi s.a.v şöyle dedi: "Dört huy vardır ki bunlar kimde bulunursa o kişi tam münafık olur. Kimde de bu huylardan biri bulunursa, onu terk edinceye

kadar o kişide münafıklıktan bir sıfat bulunmuş olur:

1. Kendisine bir şey emanet edildiği zaman ona ihanet eder.
2. Konuştuğunda yalan söyler.
3. Söz verince sözünden döner.
4. Tartıştığında haddi aşar, haksızlık yapar." (Buhârî 34, Muslim 58)

İkincisi:

Şaka yapılırken yalan söylemenin yasaklandığına dair hadisler mevcuttur.

Behz b. Hâkim babasından, o da babasından rivayet ettiğine göre Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmaktadır: “Bir topluluğu güldürmek için yalan söyleyen kimseye yazıklar olsun, yazıklar olsun!” (Ebu Davud 4990, Elbani Hasen demiştir)

Ayrıca şakada yalanın bırakılmasını teşvik eden hadisler mevcuttur: Ebû Umâme el-Bâhilî’den rivayet edildiğine göre Nebi s.a.v şöyle dedi: “Ben, haklı olduğu halde münakaşayı terk eden kimseye cennetin kenarında bir köşkü garanti ediyorum. Şaka bile olsa yalanı terk edene de cennetin ortasında bir köşkü; ahlâkı güzel olana da cennetin en üstünde bir köşkü garanti ediyorum.” (Ebu Davud 4880, Elbani Hasen demiştir/273)

Abdullah b. Mesud r.a şöyle dedi: “Ciddi olsun şaka olsun yalan söylemek caiz değildir, birinizin çocuğuna bir şeyi vadedip yerine getirmemesi de doğru değildir.” (Buhari, Edeb el Mufred 387)

Üçüncüsü:

Gerçek ve yalan açısından şaka yapmanın çeşitli şekilleri vardır:

- Şakanın Gerçek Olup Yalan İçermemesi

Temel prensipte bu tür şakalar mubahtır. Ancak yaparı bunaltmaması ve potansiyel bir kötülüğe neden olmaması şartıyla caizdir.

Nevevî r.h şöyle dedi:

“Âlimler dediler ki: Haram olan şaka, aşırılık içeren ve sürekli yapılandır. Zira böyle bir şaka gülme ve kalp katılığına sebep olur. Dolayısıyla Allah'ı anmaktan ve dinin önemli meseleleri düşünmekten uzaklaştırır ve birçok durumda zarara yol açar. Ayrıca kin ve nefret doğururken, saygınlık ve vakarı yok eder. Bu tür olumsuzluklardan uzak duran ise Allah Resulü s.a.v'in yaptığı gibi mübah şaka yapmış olur. Nebi s.a.v, şakayı sadece ender durumlarda muhatabın menfaati için, muhatabın ruhunu memnun etmek ve onu teselli etmek için yapmıştır. Böyle bir şakaya kesinlikle bir itiraz yoktur, aksine sünnettir. (Al-Azkar s. 377).

- Şakanın Yalan Olması

Bu tür şakalar, Behz b. Hakim'in hadisinde olduğu gibi yasaklanmıştır.

Şeyhülislam İbn Teymiyye r.h'a şöyle soruldu:

“İnsanlar arasında tamamı yalan olan uydurma söz ve hikayeler anlatan kimsenin yaptığı caiz midir?

Şöyle cevap verdi: İnsanları güldürmek için veya başka bir amaçla uydurma söz söyleyen kimse, Allah'a ve Resulüne isyan etmiş olur. Nitekim Behz b. Hâkim babasından, O da babasından rivayet ettiğine göre Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmaktadır: “Bir topluluğu güldürmek için yalan söyleyen kimseye yazıklar olsun, yazıklar olsun!”

Abdullah b. Mesud r.a şöyle dedi: “Ciddi olsun şaka olsun yalan söylemek caiz değildir, birinizin çocuğuna bir şeyi vadedip yerine getirmemesi de caiz değildir.”

Şayet bir Müslümana düşmanlık veya dinde zarar içeren bir şaka olursa bunun haramlığı daha şiddetli olur. Her durumda böyle yapan kişi, yaptığından vazgeçinceye kadar şer'i cezalara maruz bırakılır. En iyisini Allah bilir.

(Mecmu el Fetava 32/255-256)

"Daimî Komitenin Fetvaları"ndan (26/52, El-Şamile Numarası):

“Soru: Şakadan yalan söylüyorsak bu haram mıdır, değil midir?

Cevap: Evet, haramdır; hatta şaka da olsa büyük günahlardandır.

Başarı Allah'tandır. Allah'ın salat ve selamı Peygamberimiz Muhammed'e, onun ailesine ve ashabına olsun.

Bilimsel Araştırma ve Daimî Fetva Komitesi (Abdullah bin Qoud, Abdullah bin Ghadian, Abdul Razzaq Afifi, Abdul Aziz bin Abdullah bin Baz)

- Gerçek Olabileceği Halde, Doğruluğundan Emin Olmadan Hikâyeler Anlatarak Şaka Yapmak

Bu şekilde bazı ilim adamlarının kitaplarında daha önceki asırlarda yaşamış insanlara isnat edilen komik fıkraların zikredildiğini görüyoruz. Bunların sıhhatinden emin olmak mümkün olmasa da ne içlerinde yalan kast vardır ne de yalanın aktarılması vardır.

Şeyh Abdul Muhsin El-Zamil şunları söyledi:

Nükte ve fıkraların üç şekli vardır:

a-Doğruluğunu bildiğimiz sürece eğer anlatılanlar haram, alay edici ve gıybet içerikli değilse bunda hiçbir sakınca yoktur. Nitekim fıkranın bu tür şeylerden arınmış olması gerekir. Şayet mübah ve haram içermeyen bir hikâye ise, gerçekliği veya doğruluğu tahmin ediliyorsa bunda sakınca yoktur.

b- Gerçek olmadığı ve yalan olduğu bilinirse bunu anlatmak caiz değildir.

c- Kaynağı bilinmezse bunda bir sakınca yoktur.

Bunun için Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: “İsrailoğullarından da haberler nakledin! Bunda sakınca yoktur”. Onlardan söz edilenler arasında meydana gelen mucizeler ve gariplikler de vardır ve hadis bunun anlatılmasını emretmiştir. Kendileri hakkında anlatılan hikayelerin daha şaşırtıcı şeyler içerdiğine işaret etmiştir.

Ebu Dâvûd; güzel bir senetle Nebi'nin-salât ve selâm üzerine olsun- yatsı namazından sonra İsrailoğulları hakkında haberler verdiğini, namaz dışında sabaha kadar kalkmadığını rivayet

etmiştir.

Bu, yatsı namazından sonra Nebi s.a.v'in onlarla gece boyunca konuşmuş olabileceğini gösteriyor.

Yukarıda bahsedildiği ve İbn Kesir ve bir grup alim tarafından işaret edildiği gibi, kaynağı bilinmeyen bu hikayelerin yalan olduğu bilinmiyorsa bunda bir sakınca yoktur.

- Dinleyicilerin Kurgu Olduğunu ve Gerçekte Yaşanmadığını Bildiği Hayali Fıkralar

Eğer bu eğlendirici kıssalar; eğitim vb. yararlı amaçlar için uydurulursa, o zaman birtakım alimler bunların caiz olduğuna dair fetva vermişlerdir.

Şeyh Muhammed Raşid Rıda, r.h şöyle dedi:

El Hariri şöyle dedi: "Makamat El-Bedi" ve "Makamat El-Hariri" gibi dini ve dini olmayan medreselerde okutulan bu temsili hikayeler konusunda, zamanına kadar ileri düzey alimlerden bunun haram olduğunu söyleyen kimseyi bilmiyorum. Hayvanların dili ile yazılan "Kalila ve Dimna" kitabı ve diğerleri gibi hikayelerin benzerlerinin yasaklanmadığını biliyoruz. Çünkü bunlardan amaçlananın nasihat ve öğüttür. Haberin şekli detaylarda maksud değildir. Hiçbir alim tarafından onun makamının okunmasının yasaklandığı da duyulmamıştır. (Fetava İmam Muhammed Raşid Rıda 3/1091-1092)

Şeyh İbn Useymin r.h, şöyle dedi:

Şayet bir kimse bir kıssa ile bir örnek verirse, örneğin: "Bir adam böyle dedi veya şöyle yaptı, sonuçta şöyle oldu." derse sakınca yoktur. Hatta bazı alimler yüce Allah'ın şu ayeti ile ilgili: "Onlara şu iki adamı örnek ver: Onlardan birine iki üzüm bağı vermiş, bağların çevresini hurmalarla donatmış, ikisinin arasına da bir ekinlik koymuştuk." (Kehf 32) olayın gerçek olmadığını, sadece bir örnekleme olduğunu savunmuşlardır. Nitekim başka bir ayette şöyle geçer:

"Allah, birbiriyle çekişen ortak sahipleri bulunan bir (köle) adam ile yalnızca bir kişiye ait olan bir (köle) adamı örnek verdi. Bu iki adamın durumu hiç, bir olur mu? Hamd Allah'a mahsustur. Hayır, onların çoğu bilmiyorlar." (Zümer 29)

Şayet belirli bir insana nispet edilmeden bir kıssa zikredilir, sonuç böyle şöyle olmuştur diye anlatılırsa ve o kıssadaki olay vuku bulmuş bir olaysa; bunda sakınca yoktur.

Yalan olarak belirli bir şahsa nispet etmek ise haramdır. Aynı şekilde amaç insanları güldürmek ise aynı hükme tabidir. Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurmaktadır: “Bir topluluğu güldürmek için yalan söyleyen kimseye yazıklar olsun, yazıklar olsun!” (Lika el Bab el Meftuh 23/77)

Şeyh İbn Cibrîn r.h'a soruldu:

“Bazı kardeşler arasında, insanları güldürmek için yalan içeren fıkralar yayılmıştır ve onlara nasihat edildiğinde yaptıklarını şöyle savunurlar: “Gerçekleşmesiyle ilgili haberiniz olmasa bile, vuku bulması mümkünse espri yapmak caizdir.” Bu doğru mudur?

Cevap:

Nükteler ve fıkralar; garip hikayelere atıfta bulunmak için kullanılır ve genellikle gerçekçidirler veya El-Hariri'nin Makamat'ındaki ve bu fıkralar hakkında yazarların eserlerindeki gibi kurgusal olabilir ve örnek oluşturmayı amaçlayabilirler. Ancak insanları güldürmek için yalan söylemek ise yasaklanmıştır. Nebi s.a.v şöyle demiştir: “Bir topluluğu güldürmek için yalan söyleyen kimseye yazıklar olsun, yazıklar olsun!”

Fakat orada bulunanlar bunun gerçek olmayan bir hayal olduğunu fakat gerçekleştirebileceğini bilirlerse, böylece amaç böyle bir şeyin olabileceğine dair bir uyarı veya bu gibi olaylara hazırlık kast ediliyorsa, o zaman bu caizdir.

İki şeyh, İbn Uthaymin ve İbn Cibrin'in fetvasından şu anlaşılmaktadır: Bu caizlik, uydurma ve kurgusal hikâyenin fayda ve ibret amaçlı olması ve belirli bir kişiye isnat edilmemesi ile sınırlıdır. Ancak belirli bir kişiye atfediliyorsa veya sırf gülmek için uydurulmuşsa bu caiz değildir.

Bu detayı İbn Hacer el-Heytemi el-Şafii de dile getirmiş ve şöyle demiştir:

Sahih hadiste: Nebi Sallallahu Aleyhi Vesellem şöyle buyurdu: “İsrailoğullarından da haberler nakledin! Bunda sakınca yoktur”. Başka bir rivayette “...onlardan söz edilenler arasında meydana

gelen mucizeler ve gariplikler de vardır.” Bu hadislerle göre bu tür garip kıssalar gönül hoşnutluğu amacıyla dinlenebilir ancak delil ve hüccet amacıyla değil. Aynı şekilde yalan olmadığı bilinen veya nasihat ve ibret amacıyla belirsiz insan veya hayvanlar diliyle anlatılan kıssalarda sakınca yoktur. (Tuhfet el Muhtac bi Şerh el Minhec 9/398)

- Bir Kişinin Ses Tonuyla Söylemek İstedığının Söylediğinden Farklı Olduğunu Belirtmesi Gibi Alaycı Sözler Söyleyerek Şaka Yapması Caiz midir?

Bu şekilden anladığımız kadarıyla bir adamın arkadaşına “Sende şu var mı?” diye sorması üzerine arkadaşısı cevap verir: “Hayır.” Ancak soruyu soran kişi cevap şakacı bir ses tonuyla söylendiği için anlamı “Evet” olduğunu anlar.

Olaya objektif haliyle bakılırsa, bu bir yalandır. Çünkü "hayır", "evet"in zıttıdır.

Ama dinleyenin anlayışı açısından bakacak olursak yalan olmayabilir çünkü dinleyici gerçek anlamı almış olur ve dildeki kelime söylendiği duruma göre başka bir anlam kazanabilir. Mesela “Bu nedir?” kelimesi soru anlamındadır, bazen kişi belli bir ses tonuyla telaffuz edebilir ve şaşırma, inkâr gibi anlamlara gelebilir.

Bu, İmam Şa'bi r.h'dan rivayet edilenin olaya benzer: Saf bir adam, Şa'bi ile yürüyen bir kadınla karşılaştı ve şöyle dedi: “Hanginiz Şa'bi'siniz?” Şa'bi ise: Kadına işaret edip: “Budur.” der. İlim sahipleri bu kıssayı zikretmişler ve İmam Zehebi r.h, Siyar A'lam al-Nubala'da (4/311) adlı eserinde bundan bahsetmiş ve yorum yapmamıştır.

Bu durum şüphelidir ve bu konuda ilim adamlarından bir metne rastlamadık. Her ne kadar şüphelerden kaçınmak onu bırakmak takva açısından daha iyi olsa da, özellikle delillerin sağlamlığı ve kastedilenin açıklanmasıyla birlikte ruhsat ve caizlik ihtimali yüksektir.

Nebi s.a.v şöyle buyurmuştur: “Helal olan şeyler belli, haram olan şeyler de bellidir. Bu ikisinin arasında halkın birçoğunun helal mi haram mı olduğunu bilmediği şüpheli konular vardır. Şüpheli konulardan sakınanlar, dinini ve ırzını korumuş olur. Şüpheli konulardan sakınmayanlar ise git gide harama dalar. Tıpkı sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi ki onun bu

araziye girme tehlikesi vardır...” (Buhari 52)

En iyisini Allah bilir.